

Дух шістдесятництва пронизує і блискучу статтю В.О.Сухомлинського «Йти вперед!», яка вперше була опублікована в Москві в журналі «Советская педагогика» лише у 1989 р. і передрукована в Україні у 2002 р. У ній автор висловлює досить критичне ставлення до окремих аспектів педагогічної спадщини А.С.Макаренка, який, як відомо, був канонізований офіційною владою.

З якою надією очікував В.О.Сухомлинський соціальних і політичних змін в країні, сподіваючись, що можна буде відкрито, для широкого загалу сказати правду про систему освіти, педагогічну науку, про тих, хто керує нею, про школу майбутнього. На жаль, він не дожив до цього часу.

Громадянська позиція Сухомлинського, як, між іншим, і його педагогічні погляди і творчість, не залишалися незмінними. Вони суттєво змінювалися в міру проникнення його в сутність гуманістичних ідей, в міру зростання його популярності і авторитету в науково-педагогічних колах, в міру розширення кола інформації про нього в суспільстві.

Поступово В.О.Сухомлинський відмовляється від камуфляжу з допомогою штучно притягнутих цитат, посилянь на авторитет політичних діячів і все більш відкрито і послідовно сповідує ідеї гуманістичної педагогіки. Це особливо яскраво проявилось в праці останніх років його життя «Як виховати справжню людину», «Народження громадянина», останніх статтях, листах до колег і друзів. За сутністю своєю В.О.Сухомлинський завжди був послідовним борцем проти тоталітарної педагогіки, яка прагнула виховувати

слухняних безсловесних «гвинтиків» тоталітарної, а потім авторитарної держави.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960-80-х років / Г. Касьянов. – К.: Либідь, 1995.
2. Клочек Г. Константи Василя Сухомлинського / Г. Клочек. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008.
3. Лист В.О.Сухомлинського до І.Г.Ткаченка від 8 червня 1967 року.
4. Мостова Т. У Сухомлинського було над завдання – служити Дитині (До 85-річчя від дня народження) / В. Мостова // Урядовий кур'єр. – 2003. – 16 жовтня.
5. Ольга Сухомлинская: «Лучше всего у нас получается муштра» // Диорама плюс «Московский комсомолец». – 2003. – 14–21 мая.
6. Ступарик Б. Національна школа: витоки, становлення / Б. Ступарик. – К., 1998.
7. Сухомлинська О. Випереджаючи час... (Василь Олександрович Сухомлинський – до 85-річчя від дня народження) / О. Сухомлинська // Рідна школа. – 2003. – №9. – С. 6–9.
8. Сухомлинский В. Верьте в человека / В. Сухомлинский. – М.: Молодая гвардия, 1960.
9. Сухомлинский В.А. Переиздание (Антология гуманной педагогики). М.: Изд. Дом Шалвы Амонашвили. – 2002. – С. 224.
10. Сухомлинський В. Як ми виховали мужне покоління / В. Сухомлинський. – К., 1960.
11. Этюды о Сухомлинском. Педагогические апокрифы / Составление, предисловие, комментарии, вступления к частям О.В.Сухомлинской. – К.: Акта, 2008.

УДК 37.01+14

«СЕРЦЕ ВІДДАЮ ДІТЯМ» У КРЕАТИВАХ ФІЛОСОФСЬКОГО МИСЛЕННЯ

Наталія ІВАНОВА (Луцьк)

В статті розглядаються філософсько-освітні аспекти творчої спадщини В. О. Сухомлинського в контексті метатеорії поглядів Г. Сковороди та його концепції «трисонячної єдності».

Ключові слова: філософія серця, «трисонячна єдність», метатеорія, філософсько-освітній простір.

В статье рассматриваются философско-образовательные аспекты творческого наследия В. А. Сухомлинского в контексте метатеории взглядов Г. Сковороды и его концепции о «трисолнечном единстве».

Ключевые слова: философия сердца, «трисолнечное единство», метатеория, философско-образовательное пространство.

Людиною є не зовнішній образ, але її серце.

Григорій Сковорода

Легше любити весь світ, ніж одну дитину.

Василь Сухомлинський

Прогнозоване майбутнє сучасної України як європейської держави багато в чому залежить від рівня освіти, науки, культури і духовності. Філософія освіти як одна із пріоритетних галузей знань має за мету сформувати Людину, її світогляд, ціннісні орієнтації, здатність до

самореалізації та життєтворчості. В даному контексті духовна спадщина українських просвітителів, педагогів-гуманістів, філософів світового штибу – Г. Сковороди і В. Сухомлинського – розкриває концептуальні та методологічні основи наукових знань, які в

умовах суспільних трансформацій є світоглядним орієнтиром, ціннісно-праксеологічним чинником, націєцентричною точкою духовної опори сучасного культурно-освітнього простору держави.

Необхідно зазначити, що Г. Сковорода та В. Сухомлинського, як духовних світочів нації, поєднує багато спільного: це і світоглядна зрідненість мислителів, і вражаюча енциклопедичність їхніх знань, і ментальна вкоріненість в культурну традицію, і безмежні креативи філософського типу мислення. А також – єдність слова і діла у вчинковості життєвого кредо обох любоводів, і сократична відданість ідеї моралі як найвищого імперативу смислодоцільності існування людини, і насамкінець – це сонцесейний космоцентризм віри, надії й любові до людини як найвищої цінності. Дані напрямки поки що є малодослідженим проблемним полем сучасного філософсько-освітнього простору, яке чекає своїх сподвижників. **Науковим завданням** нашої ж статті є філософсько-освітнє осмислення творчої спадщини В. Сухомлинського через призму метатеорії Г. Сковороди та його концепції «трисонячної єдності». Поставлене наукове завдання спонукає розглянути в першу чергу основні концептуальні підходи українського любоводра.

Дослідження сучасних вітчизняних вчених (В. Андрущенко, Р. Арцишевський, А. Бичко, І. Бичко, І. Зязюн, В. Ільїн, А. Кавалеров, В. Кремень, М. Михальченко, М. Романенко, О. Пунченко та ін.) доводять, що освіта, творчість та інтелект визначатимуть геополітичний, соціокультурний, економічний поступки нашої країни в найближчі десятиліття. Тому так важливо освітній галузі самовизначитись: не розгубити і примножити традиційне, ментально-глибинне і духовне, яке в граничних сферах екологічної безграмотності і когнітивної байдужості, громадянсько-соціальної апатії і дифузного плюралізму, в еkleктиці технократично-прагматичних цінностей має вибороти право на існування та довести свою життєспроможність і ефективність. Зазначимо, що сучасні освітні тенденції спрямовують свій вектор в напрямку до осмислення власної, української духовно-інтелектуальної традиції, адже європейський освітній вимір не може бути зденационалізований, бо тоді втрачатиметься сенс будь-якого вибору.

Захищаючи ідеали і цінності прагматичного західноєвропейського суспільства, відомий сучасний італійський славіст Санте Грачотті (1923) застерігає: «...вам, українцям, варто бути консервативними у позитивному сенсі, тобто зберігати свої традиції та здобутки. Не треба бути провінціалами, ви маєте бути абсолютно

свідомими власної цінності. Або Європу ми зробимо всі разом у своєму розмаїтті, або Європи не буде. Західна і Центральна Європа має потребу в Східній, але лише за умови, що остання буде здоровою і самодостатньою» [1, с. 4]. І не потребує особливого доведення, що підґрунтя національної школи має власну традицію, представлену філософсько-освітніми концепціями Володимира Мономаха, Герасима та Мелетія Смотрицьких, Івана Вишенського, Феофана Прокоповича, Костянтина Ушинського, Івана Франка, Софії Русової та інших. То ж філософські погляди Г. Сковороди скеровують рефлексію у вимір знаходження нових підходів до здійснення освітньої практики, розробки ефективних методик виховання і розвитку людини ХХІ століття.

Створивши самобутню філософсько-антропологічну систему поглядів на людину, Г. Сковорода стверджував: «...Людина є всієї Біблії кінець, і центр, і гавань. Вона жертва, олтар, фіміам і все інше» [2, с. 336]. І саме Людина, як фундаментальна категорія філософії, є смисловим центром усієї метатеорії любоводра. Тому, небезпідставно В. Табачковський називає Г. Сковороду вітчизняним праантропологом. Відзначаючи ідейну зрідненість антропологічних роздумів німецького філософа М. Шелера і Г. Сковороди, вчений доводить, що їм вдалося здійснити дуже сильне, евристично-продуктивне поєднання двох поглядів на людину: як істоту максимально вкорінену в ті, що передують їй, нижчі (ендотимні) шари буття; та як істоту, котра здатна сягати найвищого духовного злету, і не для того, аби відірватися від ендотимних шарів буття, а задля того, щоб впоратися з ними, залишаючи їх у своїй структурі й залишаючись усім еством у структурі цілісного буття [3, с. 21.].

Створену Г. Сковородою систему філософських поглядів ми окреслюємо як **метатеорію**, за допомогою якої можливе духовне осмислення та цілісне осягнення явищ буття і проблеми людини в ньому. Це ціннісно-світоглядна система, яка є феноменом національного духу українського народу, його ментальності та самоідентифікації; а також філософсько-освітньою, прaxeологічно-орієнтаційною стратегією творення особистості.

В контексті даного підходу метатеорія поглядів Г. Сковороди осмислюється нами як «трисонячна єдність». Пізнати й відчутти «трисонячну єдність» було сенсом життя українського філософа, а на сучасному етапі – це важливе завдання і філософії освіти. Ми вважаємо, що метатеорія Г. Сковороди включає в собі три взаємопов'язані зрізи людинознавства: теоретичну антропологію, антропологію

прагматичну і антропологію моралі. Вона ідеально об'єктивується в трьох напрямках: теорія, практика і духовність (мораль). Це мікрокосм, макрокосм і Світ символів. Людина, її думки і серце – ось трикутник істинної людини, і коли вони зрівноважені, тоді настає мир душевний. Така універсальна формула осмислення дійсності, запропонована Любомудром, розбудовує вчення про людину, що ж до філософії освіти – допомагає осмислити її концептуальні підходи в цілісній єдності та взаємозв'язку із освітньою теорією та практикою.

Етико-педагогічна система видатного українського вченого-гуманіста В. Сухомлинського побудована на глибокому осмисленні філософської думки минулого: «ідеї великих педагогів – Коменського, Песталоцці, Руссо, Ушинського, Дістервега, які спрямовували школу, вчителя, учня на вивчення навколишнього світу, вчили досліджувати, пояснювати те, що людина бачить, – відбиваються в нашій роботі відповідно до наших завдань виховання» [4, с.10]. Великий український педагог розвинув найкращі традиції національної освіти і виховання, створивши, як зазначає В. Андрущенко, «педагогічну матрицю» української освіти» [5], сутність якої виражається формулою *«серце віддаю дітям»*. Розглянемо ж її в контексті метатеорії Г. Сковороди та його концепції «трисонячної єдності», послуговуючись дедуктивним методом викладу думки.

Ми вважаємо, що вислів Василя Олександровича *«серце віддаю дітям»* має глибокий філософський зміст – в даній триєдності кожне слово несе не тільки своє смислове навантаження, але й окреслює певний напрям соціокультурних рефлексій. А саме: осмислення категорії *«серця»* розкриває духовні горизонти антропології моралі, а що ж до філософії освіти – то є цілісною та ціннісно-світоглядною її складовою. Поняття «віддавати», *«віддаю»* через поняття «освітній праксис» творить праксеологічний напрям філософсько-освітнього проблемного поля як складової прагматичної антропології. А поняття *«дитина»*, *«віддаю дітям»* актуалізує вектор науково-теоретичних рефлексій, які спрямовані на вивчення дитини як предмету виховання, її духовного світу, фізичного розвитку, соціокультурного становлення. Розкриємо детальніше сутність кожної зі складових філософського кредо сучасної української освіти, яке звучить як *«серце віддаю дітям»*.

Зазначимо, що в історії вітчизняної філософської думки «філософія серця» Г. Сковороди досить цілісно відображає картину світу і місце в ньому людини. Ідейним спадкоємцем Любомудра в розробці теми

«серця» став П. Юркевич з його фундаментальною працею «Серце і його значення в духовному житті людини, за вченням Слова Божого», де дана проблема отримує обґрунтування та аргументацію, набуває форми розгорнутої концепції. «Філософія серця». Пізніше, ідеї «філософії серця» знайшли продовження і розвиток у філософії В. Соловйова (через категорію любові, перенесення центру з самого себе на іншого), В. Зеньковського (роздвоєність сердечної духовної сфери на глибинне «Я» людини та «серце»), Б. Вишеславцева (серце – абсолютний центр особистості, істинне «Я», найглибша сутність, справжня потаємна самість людини), І. Ільїна (в любовному спогляданні серця «духовними очима» осягаються людиною смисложиттєві предмети, цінності і реальності) та ін. Виходячи із вищесказаного, відмітимо, що і давня традиція української освітньої думки ґрунтувалась на «вихованні серця», прагненні до духовного, у творенні любові. Далі вона була розвинута в наукових підходах К. Ушинського, М. Пирогова, С. Русової, Г. Вашенка, А. Макаренка та ін.

В контексті сучасних філософсько-освітніх рефлексій педагогічна система В. Сухомлинського спрямована на пробудження духовного потенціалу людського серця, його діяльної екзистенції: «коли спить серце, істини людині зрозумілі, та вони не стануть її переконанням» [6, с.40]. Адже, забуваючи про серце дитини, не пробуджуючи у ньому добрих почуттів, дорослі ризикують зробити дитину байдужою. «А від байдужості – один крок до жорстокості» [6, с. 114], вважає педагог. Як же достукатись до серця, розбудити фібри душі дитини? Вчений переконаний, що цей шлях має пройти через тріаду «серце – розум – рука», яка передбачає вивчення і знання духовного світу дитини, формування високої культури її почуттів, розвиток емоційно-пізнавальної сфери. Особливе значення має праця, коли «руки мислять і в ці моменти пробуджуються творчі ділянки мозку» [6, с. 123], вона взаємопов'язана з думками, серцем, переконаннями, почуттями, інтересами, захопленнями дитини, адже, «людське бачення світу не дається природою, воно здобувається працею і людськими відносинами. Працею, в якій бере участь серце, – без цього й праця не виховує» [6, с. 237]. Тобто, праця серця у концепції В. Сухомлинського екзистенційно-праксеологічна – вона робить людину Людиною, адже, є цілеспрямованою і результативною. Бо праця, за переконанням педагога, має бути одухотворена, саме вона вибудовує ієрархію цінностей, творить громадянина держави, яким «стане лише той, у кого в зрілі роки прискорено заб'ється серце, коли він пригадає, які неповторні радощі давала

у дитинстві щаслива, життєрадісна праця» [7, с. 85].

В педагогічній максимі «серце відаю дітям» поняття «*відаю*» є складовою духовного осягнення соціокультурної дійсності. Адже, кордоцентрична енергія серця пробуджує вміння бачити іншу людину, її світ, проблеми, болі і радощі, турбуватися про щастя тих, хто поряд, творити добро. Велична місія педагога – доторкнутись «до серця, до душі вихованця люблячою рукою, відкрити в ній майстра-творця, і людина засвітиться своїм неповторним сіянням, як починає сяяти дорогоцінний камінь в руках ювеліра, який зумів розкрити за сірою, непривабливою зовнішністю чарівне сіяння» [8, с. 85-102]. Тому, велике значення має принцип єдності слова і діла в професійній діяльності вчителя, що є складовою освітнього практикуму. Слово є одним із основних знарядь педагогічної діяльності, воно має бути результативним, ефективним, спонукати до дії. В даному контексті Г. Сковорода зазначав: «Годі побудувати словом, коли те саме руйнувати ділом. Це значить давати правила для корабельного будівництва, а робити воза» [9, с.443]. Тут не можна схибити, працювати в напівсилу, бо життя не сприйме «напівпродукту», «напівлюдини», а викине її в світ девіантності та асоціального виміру. Григорій Савич зазначає: «Без святості життя корабельним майстром, ймовірно, можна зробитися, але проповідником аж ніяк не можна, хіба мавпою його» [9, с.443]. Український філософ, а пізніше і В. Сухомлинський прирівнюють місію вчителя до місії проповідника в їх соціальній та особистісно-духовній значимості, акцентуючи увагу на професійній совісті педагога.

В сучасних освітніх умовах, коли потоки інформації розмивають ціннісні орієнтири справжнього, «знаннєвого знання», вихолощуючи їх духовний зміст, саме особистість педагога протистоїть деструктиві зовнішнього світу, незважаючи на економічні, політичні, етико-правові колізії освітнього буття. Сакраментальне сквородинське запитання: «Яка нам користь дістати у володіння цілий Всесвіт, а душу загубити?» [10, с.350] є одним із основних етико-моральних принципів української освіти сьогодення. Адже суттєвим орієнтиром освітнього процесу є цілісність людини, її соціокультурна реалізація, а пізнана вона може бути завдяки стратегіям філософського мислення. Тому, осмислення подальшого розвитку освіти неможливе без духовного осягнення дійсності, яке охоплює як сферу розуму, так і різновиди емоційних і вольових актів (любов, доброта, пошанування, каяття тощо). То ж «епіцентром актів, що в ньому дух

являє себе у межах конечних сфер буття, є особистість» [11, с.153], смисложиттєва вертикаль якої проявляється через духовність як властивість людського світу буття.

В. Сухомлинський стверджує, що робота вчителя зводиться нанівець, якщо в основі її не буде любові, яка вібрує в унісон із потенціалами духовності дитини, адже «серце підлітка і моє серце відкриваються тоді.., коли мені вдалося вкласти часточку серця в серце вихованця» [6, с.47]. Категорія любові – основний інструмент в руках педагога, яка творить софійність буття дитини і саму дитину. Тому, В. Сухомлинський на запитання «Що найголовнішим було в його житті?», без роздумів відповідав: «любов до дітей». Г. Сковорода в даному контексті зазначав: «Коли хочу, щоб мене любили – я сам перший люблю». Категорія «любові» осмислюється українськими мислителями як цінність найвищого гатунку, яка входить у фундаментальну для європейської культури аксіологічну формулу «Віра – Надія – Любов» і є для української освіти однією із основних.

Зазначимо, що філософське осмислення процесів, які знайшли своє відображення у творчій спадщині В. Сухомлинського, здійснюється у відповідності до стратегій розвитку сучасної системи освіти, де тип освіти має відповідати типу світогляду майбутнього українця. Наріжним каменем побудови інноваційної моделі освітнього універсуму є мораль в її антропологічній сутності, на що наголошував педагог. Нову якість цивілізаційного зростання нації уможливають сформовані в душі підростаючого покоління гуманізм, громадянська совість, повага до людської праці, почуття власної гідності, любов до знань. В древньоіндійських письменах саме від серця починався шлях до мудрості, до людини: «в серці сто і одна артерія, з них лише одна веде до голови. Той, хто йде нею вгору – досягає безсмертя. До всіх інших органів і частин тіла йдуть інші артерії, але жодна з них не приводить до безсмертя» [12, с.20]. Основний антропологічний принцип В. Сухомлинського – принцип любові до людини, віри в її неповторність і благородство. «Умійте берегти й шанувати, звеличувати й удосконалювати людську любов – найтонше й найпримхливіше, найтендітніше й найміцніше, найкрихітніше й наймогутніше, наймудріше і найблагородніше багатство людського духу» [7, с.163].

Ми вважаємо, що в контексті цілісного, холистичного підходу теза В. Сухомлинського «серце відаю дітям» виступає як основна духовно-практична максима вітчизняної філософсько-освітньої теорії і практики останнього півстоліття. І саме **феномен «дитини»** підносить її в ранг класичної Завдяки

глибокому науковому осмисленню та обґрунтуванню, педагогічна система вченого сформувалась на основі активної науково-дослідницької роботи, яка відразу ж проходила апробацію на базі павлівської середньої школи. Невтомний педагог-дослідник не мав морального права писати про те, чого не знав, не бачив, в чому не переконався на власному досвіді, адже, без «повсякденного, вдумливого, уважного, наукового вивчення дитини» [13, с. 9], не можна говорити про результативність праці вчителя. І даний підхід, на нашу думку, був аксіомою морального вибору вченого-гуманіста, бо, починаючи навчати дітей, потрібно дуже добре вивчити їх індивідуальні особливості, здатність мислити і сприймати світ. Лише тоді школа буде місцем творення людської особистості, «коли головний предмет у ній – людинознавство, коли пізнання світу починається з пізнання людської душі» [14, с. 156], вважав педагог.

По-друге, науково-педагогічна система українського мислителя, як ми уже зазначали, була праксеологічною, доцільною і результативною внаслідок органічного взаємопоеднання освітньої теорії і практики, їх взаємообумовленості. В центрі даного процесу є педагог, який повинен працювати творчо і бути посередником між теорією і практикою, реалізовуватись як вдумливий дослідник, який схильний до аналізу фактів і узагальнень, встановленню причинно-наслідкових зв'язків. Вічний неспокій думки, вміння бачити в простому незвичайне, відкривати щось нове є рушієм творчості кожного педагога: «перетворення наукових істин у живий досвід творчої праці – це найскладніша сфера дотикання науки до практики» [15, с. 402], стверджує вчений. Чуттєве і раціональне в безперервному коловороті творчого пошуку мислителя дало поштовх для нового якісного розвитку такої галузі знань, як практична педагогіка, яку він трактував як «знання й уміння, не тільки доведені до ступеня майстерності, але й підняті до рівня мистецтва» [16, с. 422]. Даний аспект творчості В. Сухомлинського осмислюється нами як вагомий вклад в розвиток концептуальних та методологічних основ освітнього праксису, де висока культура мислення, повага до людини, вимогливість до самого себе творять освітній соціокультурний універсум на основі вищих цінностей.

Отже, цілісність педагогічної системи В. Сухомлинського обумовлена науковою та практичною смислодоцільністю, яка інтегрується в ієрархію філософсько-освітніх цінностей та обумовлена софійністю освітнього буття. Духовно-етичний імператив В. Сухомлинського *«серце віддаю дітям»* гармонійно «пульсує» в контексті метатеорії Г. Сковороди енергією

життєствердження, прогресу думки, смислодоцільності буття. «Кожен народжений у цьому світі є пришелець, сліпий або просвіщенний... У населеному будь-якому світі *сонце є його око, і око це є сонце*. А як сонце є голова світу, то не дивно, що людина, названа мікрокосм, тобто маленький світ», вважав Г. Сковорода (виділено нами. – *Н. І.*) [17, с. 142]. Можливість увібрати в себе певну кількість сонцяєйної премудрості, істинного, божественного, блаженного залежить від самої людини: за нею останнє слово у виборі між добром і злом, духовним і матеріальним, знанням і незнанням, світлом і п'тьмою. Концепт «трисонячної єдності» відкриває шлях до гармонії людини і світу, до «миру душевного», де поєднуються «дух веселий», «думки спокійні» та «серце мирне». Для того, щоб віддати своє серце дітям, вважає В. Сухомлинський, «є єдина могутня духовна сила, яку ні з чим не можна порівняти... Ця сила – велике багатство людського духу – любов» [7, с. 168]. Творити це багатство педагог довів вчинковістю свого життя, бо був упевнений, що «є воно в наших батьківських серцях – є чим виховувати дітей» [7, с. 169].

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Кавалерова Н. А. Філософсько-освітні горизонти Григорія Сковороди : [монографія] / Н. А. Кавалерова, Н. В. Іванова. – Одеса : Астропринт, 2010. – С. 152.
2. Сковорода Г. Листи. До Я. Правницького / Г. Сковорода // Твори : у 2 т.; – К. : АТ «Обереги», 1994. – . – (Гарвард. Б-ка давнього укр. письменства). Т. 2: Трактати. Діалоги. Притчі. Переклади. Листи. – С. 320–336.
3. Філософія: Світ людини: курс лекцій: навч. посібник / [В. Табачковський, М. Булатов, Н. Хамітов та ін.]. – К.: Либідь, 2003. – С. 21.
4. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5 т. – К. : Радянська школа, 1977. – . – Т. 4. – С. 10.
5. Андрущенко В. Організоване суспільство [Електронний ресурс] / В. Андрущенко. – Інститут вищої освіти. АПН України. – К., 2006, – 634 с. – [Режим доступу]: <http://uadocs.exdat.com/docs/index-182111.html?page=43>
6. Сухомлинський В. О. Народження громадянина // В. О. Сухомлинський. Народження громадянина. – К. : Радянська школа, 1970. – 287 с.
7. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський; [Підгот. до вид. текст і написав вступ статтю В. Ф. Шморган]. – К. : Рад. Школа, 1978. – С. 85.
8. Сухомлинский В. А. Человек неповторим / В. А. Сухомлинский // Избранные произведения: в 5-ти т.; [редкол : А. Г. Дзевеин (пред) и др.]. – Киев : Рад. шк., 1978. – . – Т. 5. – 1980. – С. 85–102.
9. Сковорода Г. Розмова, названа Алфавіт, або Буквар миру / Г. Сковорода // Твори : у 2 т.; – К. : АТ «Обереги», 1994. – . – (Гарвард. Б-ка давнього укр..

письменства). Т. 1; [передм. О. Мишанича]. – С. 413–463.

10. Сковорода Г. Розмова п'яти подорожніх про істинне щастя в житті [Товариська розмова про душевний мир]. / Г. Сковорода // Твори : у 2 т.; – К. : АТ «Обереги», 1994. – (Гарвард. Б-ка давнього укр. письменства). Т. 1; [передм. О. Мишанича]. – С. 325–358.

11. Шеллер М. Положение человека в Космосе / М. Шеллер; [Избр. произв.]. – М., 1994. – С. 153.

12. Мудрость тысячелетий / Автор-сост. В. Балазин. – М. : ОЛМА Медиа Групп, 2012. – С. 20.

13. Сухомлинский В. А. Чему и как учить наших детей / В. А. Сухомлинский. – ЦДАВО України. – Ф. 5097, оп. 1. – Спр. 760. – 21 арк.

14. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5 т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т. 2. – С. 156.

15. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором школи / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5 т. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 4. – С. 402.

16. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5 т. – Т. 2. – К. : Радянська школа, 1976. – С. 422.

17. Сковорода Г. Діалог. Назва його – потопа зміїний. / Г. Сковорода // Твори : у 2 т.; – К. : АТ «Обереги», 1994. – (Гарвард. Б-ка давнього укр. письменства). Т. 2: Трактати. Діалоги. Притчі. Переклади. Листи. – С. 140–178.

УДК 371. 32.91(07)

ТВОРЧИСТЬ УЧИТЕЛЯ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Ганна ІСАЄВА (Київ)

У статті йдеться про формування творчого вчителя. Акцентується увага на розвитку ініціативи і творчості вчителя, що сприяють розвитку творчої особистості учня. Показується внесок В.О. Сухомлинського у розробку теорії і практики становлення творчого вчителя.

Ключові слова: педагогічна творчість, інновації, творча особистість учня, проектна діяльність, учнівський проект.

В статье рассматривается проблема формирования творческого учителя. Акцентируется внимание на развитие инициативы и творчества учителя, что влияет на развитие творческой личности ученика. Показан вклад В.А. Сухомлинского в разработку теории и практики становления творческого учителя.

Ключевые слова: педагогическое творчество, инновации, творческая личность ученика, проектная деятельность, ученический проект.

*«Хто не йде вперед, йде назад,
стану нерухомості не існує»*

В. Белінський

XXI століття обумовлює потребу у визначенні стратегії реформування освіти, пошуку інноваційних шляхів становлення сучасної середньої школи, яка б створювала сприятливі умови для розвитку й саморозвитку особистості як творця і проектувальника свого життя.

Сьогодні, як ніколи, зростає роль освіти, спрямованої у майбутнє. Характерною ознакою середньої школи, на нашу думку, є інноваційність – (здатність до оновлення, творчості), яка сприяла б створенню такої атмосфери, коли конструктивне ставлення до нової творчої ідеї було б однією із значущих цінностей, потребою кожного вчителя і учня.

Через освіту ми повинні підготувати людину, здатну і бажаючу творити і сприймати зміни та нововведення. Такий стан справ в освіті істотно впливає і на проблему формування, становлення вчителя, вчителя творчого, вчителя-особистості – від якого залежить обличчя майбутньої школи. Саме педагогічні кадри, вчителі мають вдихнути у неї нове життя.

Домінуюча роль у навчально-виховному процесі належить і буде належати насамперед учителю. Постать учителя, його професійна компетентність набувають надзвичайно важливого значення. Адже ключова роль у вирішенні пріоритетного завдання сучасної і майбутньої державної політики в галузі освіти – поліпшення якості надання послуг – належить саме вчителю, вчителю-творцю, який спроможний вибудувати індивідуальну модель роботи з кожним учнем, розвинути його творчі здібності, здатність пристосуватися до динамічних умов соціального і професійного життя. Тому-то вчителю необхідно підвищувати свою педагогічну майстерність, глибоко розуміти її сутність, володіти технологією розвивального навчання, вести пошук оптимальних засобів індивідуалізації навчально-виховного процесу, використовувати нові інтерактивні технології тощо. Це потребує творчості, інноваційного стилю мислення, готовності до дослідницької і експериментальної роботи.

Мабуть, не випадково головна мета національної програми «Освіта» («Україна XXI століття») [1] передбачає забезпечення можливостей постійного самовдосконалення